

Vorbele de duh ale profesorului Grigore Moisil

1 Introducere

Profesorul Grigore Moisil a devenit un nume vehiculat de extrem de mulți, dar cunoscut de extrem de puțini. Pentru cei tineri, el face parte din panoplia istoriei – alături de Ștefan cel Mare sau Constantin Brâncuși de exemplu. Doar puțini ne mai amintim astăzi de ochii care te pătrundeau pe sub arcada unor sprâncene stufoase, de vocea domoală de bas, cu inflexiuni de tenor.

Moisil era cunoscut în țară mult mai mult decât un om de știință. Era o personalitate publică, cu dese apariții la televiziune (în anii 1966 - 1973 programul TV nu era încă redus la două ore pe zi, iar cultul personalității nu acaparase încă tot ce se citea sau scria) și în medii culturale. Aproape săptămânal exista o apariție a academicianului în spațiul public. Cu un farmec de inegalat, profesorul devenise celebru prin replicile pe care le servea interlocutorilor săi și care – dincolo de efectul imediat mai mult sau mai

puțin comic – erau pline de o adâncă înțelepciune. Nu puține au fost deciziile schimbate de unele comisii în urma unor replici de acest fel.

Ca urmare – după trecerea în neființă (mai 1973) a profesorului Moisil – s-au făcut numeroase încercări de a strânge aceste vorbe de duh, împrăștiate cu dărnicie de-alungul anilor. Cred că prima încercare a fost lansată de Profesorul Constantin Ottescu în cadrul Gazetei Matematice. Nu știu ce s-a realizat atunci și nu am cunoștință de alte rezultate ulterioare. Culegerea de ”*moisilisme*” din acest articol aparține în principal Ioanei Moisil, o rudă a academicianului, la care am adăugat și noi din amintiri unele vorbe celebre.

Pentru cei tineri ele vor fi în mod cert o descoperire de senzație, iar pentru cei aflați la o anumită vârstă – un prilej de nostalgice amintiri.

Din păcate, nu putem adăuga aici și modul unic prin care profesorul Grigore Moisil lansa aceste replici. Când le citim sau le scriem, urechile noastre percep vocea, iar în față avem chiar pe profesorul care le rostește, rar, ușor graseiat, privindu-ne cu ochii săi vii, pătrunzând să vadă dacă am înțeles nu numai ce a spus, dar și ce a vrut să spună.

2 Știință și educație

- Întrebările la care trebuie să răspunzi cel mai sincer sunt cele pe care ți le pui singur.
- Cea mai mare schimbare ce se va petrece în Ministerul Învățământului va fi atunci când nu se va schimba nimic.

2.1 Educație

- Marea calitate a unui șef de școală este de a fi bucuros când e depășit de elevii săi.
- Pentru elev este esențial cum rezolvă problemele; pentru profesor – cum le pune.
- Se știe că un profesor bun e cel care te face ca lucrurile mai grele să ți se pară ușoare.
- Într-adevăr, dacă este ceva cu care trebuie să rămână absolventul unor cursuri liceale, acel ceva este învățul de a gândi just.

- Aici e sarcina cea mai mare a profesorilor, care trebuie să știe să preia ce se știe pe lume, pentru a-i învăța pe alții. Și aici e rolul mare al oamenilor de știință, care trebuie să inventeze lucruri noi ce nu se știu încă. Prima condiție e de a învăța ceea ce se știe.

2.2 Știință

- Știința nu e bună azi, dacă ieri nu s-a gândit la mâine.
- Nimic nu costă mai mult decât neștiința.
- Spre deosebire de vin, știința nu trebuie lăsată să se învechească
- Unii concep știința ca pe o mare arhivă de poliție în care sunt îndosariate toate cancanurile naturii.
- Ni se cere să facem știință productivă și producție științifică. Ar fi mai bine dacă am reuși să facem știință științifică și producție productivă.
- Știința merge astăzi mai repede ca omul de știință; ai pornit împreună și ți-o ia înainte. Ar fi de scris odată povestea celor ce și-au pierdut răsuflarea alergând după propriile lor idei. Și tragedia celor ce, nevrând să rămână în urmă, nu pot să mai meargă înainte. Și comedia amară a celor ce neputând alerga, încearcă să oprească puhoiul. Și dramele provocate de cei ce, neînțelegând noul, îi prigonesc pe cel ce-l practică.
- Știința e formată numai din afirmații și negații, dar trăirea unei științe e formată din întrebări și răspunsuri, din bănuiele și îndoiele.
- Evident, practicarea științei e muncă grea; sunt unii care, plictisindu-se să gândească știința, cred că e mai ușor să gândească despre știință; mare păcăleală: e mai greu. Atunci să ne mulțumim să vorbim despre știință. Asta da. E mai ușor ? Este.
- Știința se razbună ca o femeie: nu când o ataci, ci când o neglijezi.
- Nu cred ca există graniță între știință și filozofie, după cum nu cred că există graniță între știință și tehnică.
- Filozoful trebuie să fie în stare să înțeleagă lumea de astăzi, știința contemporană și să se bazeze pe cele mai noi date ale științei, pentru a dezvolta concepția noastră despre lume.

2.3 Matematică

- Tot ce e gândire corectă este sau matematică, sau susceptibilă de matematizare.
- Învățând matematică, înveți să gândești.
- Sunt unii oameni care cred că matematica trebuie făcută între cutare și cutare oră. Nu e adevărat. Matematica nu se face la ore fixe. Matematica se face când îți vine o idee. Noaptea sau dimineața, când te scoli, când te speli, te gândești. Dacă nu te speli, te gândești când nu te speli ...
- Un matematician face matematică fiindcă vede în matematică ceva frumos, ceva interesant, ceva care îi place, ceva care îi este drag, ceva care îl tulbură, îl face să gândească, să mediteze, să viseze.
- Noi, matematicienii, facem activitate fără planuri; nu de alta, dar ca să ne deosebim de alții, care fac planuri, fără activitate.
- Un matematician de obicei e întrebat la ce servește matematica și abia dacă găsește o ocazie să spună că e frumoasă și că lui îi servește în primul rând fiindcă îi e dragă. Înțelegerea unui fenomen îți schimbă modul de a vedea întreaga lume și matematica îți servește și ție să ai un plus de cunoștințe.
- Nici o problemă nu are granițe. Orice răspuns are multe.
- O teoremă e o scrisoare de dragoste către un necunoscut, către acela care îi prinde nu numai înțelesul, ci și toate subînțelesurile.
- Să nu se teamă nimeni de lucrurile abstracte și foarte abstracte, mai ales în matematică; matematica – tocmai pentru că este matematică, este abstractă. Cu cât un lucru este mai abstract, cu atât el îmbrățișează domenii mai vaste și deci este aplicabil în mai multe cazuri concrete.
- Matematica va fi limba latină a viitorului, obligatorie pentru toți oamenii de știință. Tocmai pentru că matematica permite accelerarea maximă a circulației ideilor științifice.

3 Din viață

- Eu sunt omul care demonstrează. Nu conving.
- Omul își uită nevoile lui vechi pentru a simți lipsuri noi.
- Sunt pentru lucruri noi; dar mai mult decât lucrurile care sunt astăzi noi, eu apreciez lucrurile care vor fi noi abia mâine.
- Dragostea e o poveste în care femeile cinstite se comportă precum cocotele, iar cocotele se comportă ca femeile cinstite.
- Mariajul e singura scăpare pentru un bărbat fără succese și pentru o femeie cu prea multe.
- Dușmanii se recrutează dintre prieteni.
- Când îmbătrânești, nu mai ai inimă, ai cord.
- Un lucru improvizat trebuie foarte bine regizat.
- Problema morții este vie (la o anumită vârstă).
- E rău că la bătrânețe dosarul medical e mai mare decât dosarul de cadre. Marele regret al vieții mele este de a nu fi avut nici unul.
- Un om la 20 de ani trebuie să fie admirat, la 30 apreciat, la 40 invidiat și la 60 stimat.
- Nu sunt destul de sigur de excelența metodelor mele pentru a deveni martir susținându-le.
- Masura legislativă – o indicație administrativă – este una din componentele vieții unei societăți; opinia publică e o altă componentă. Nu trebuie crezut că dacă se decretează o lege, ea se va și aplica. Nu se alică decât legile cu care sunt de acord cei ce le aplică.

4 Cugetări

- Libertate totală: ai impresia că e un joc de cuvinte; cel puțin pentru mine pare o expresie corectă din punct de vedere gramatical, dar de fapt nu are sens, căci fiecare trebuie să se încadreze în legile societății.
- Greu nu e să ai dreptate; greu e să convingi pe alții. Nu întotdeauna e greu, ci numai când ai dreptate. Și mai ales e greu să convingi pe cei care spun că s-au convins.
- Legile țării nu interzic nimănui să fie imbecil.
- Scaunele prezidențiale sunt periculoase: au un microb care se urcă la cap.
- Poate singura superioritate a calculatorului este că se corectează când greșește. Om s-o facă, mai rar!
- Un om e uman nu numai prin defectele lui ci și prin calitățile lui.
- Pe omul cu adevărat capabil, limitele îl stimulează. Evident, morala nu e ”*puneți fraților piedici!*”, ci ”*dacă dați de piedici, depășiți-le!*”.
- Omul nu progresează decât atunci când știe că nu poate să facă ce vrea.
- Eu cred că omul trebuie să caute să găsească plăcerea în însăși munca lui. Consider că munca e o pedeapsă numai dacă omul nu se află la locul potrivit, dacă face altceva decât ceea ce îi place.
- Sunt oameni care spun: există și greșeli fecunde. Nu greșeala e fecundă ci îndreptarea ei.
- Explozivul cel mai puternic nu este tri-nitro-toluenul, nici bomba atomică, ci ideea omenească.
- Se știe că o idee începe prin a fi un paradox, continuă prin a fi o banalitate și sfârșește prin a fi o prejudecată.
- Numai prostia poate să aibă intermitențe.
- Ce este un pesimist? Un optimist bine informat.
- Nu e de părerea ta cel ce te aprobă, ci cel ce te imită.

- Imaginația e și ea o sursă de informare.
- Cărțile bune nu mor niciodată.
- Firește, nu orice lucru ieșit din comun are neapărat și valoare, dar orice lucru de autentică valoare e – neapărat – ieșit din comun.
- O anecdotă în care nici ascultătorii, nici povestitorii, nu înțeleg ce se întâmplă, se numește roman psihologic.

5 Replici cu haz

- La ședința de Consiliu profesoral în vederea titularizării, prof. Ștefan Procopiu a votat contra numirii lui Moisil, ”candidatul fiind prea tânăr” pentru a ocupa postul de profesor.
- E un defect de care mă corectez în fiecare zi, a replicat Moisil.

- Grigore C. Moisil avea despre programele de lucru o opinie atât de des exprimată încât a intrat în folclorul moisilesc de bază. El spunea așa: *Matematica NU se face în orele de birou. Dimineață când te scoli, faci matematică; când te speli pe dinți, faci matematică. Și, dacă nu te speli pe dinți, faci matematică.*

- Somat să-și facă public programul de 8 ore de muncă, Grigore Moisil a prezentat odată o foaie de hârtie frumos lineată, pe care scrisese așa:

Luni:

ora 8 - ora 9.50: curs, Amfiteatrul Țițeica

ora 10 - ora 11.50: consultații, catedră

ora 12 - ora 16: timp de gândire, în sectorul de Cultură al Parcului de Cultură și Odihnă ”I.V. Stalin”.

Altă dată însă, exasperat, i-a trimis rectorului o hârtie pe care scria, mare: *Vă rog să precizați dacă vă referiți la ORE - CAP sau la ORE-CUR !*

- La o ședință la Academie:
Un geolog: Eu am făcut nu știu câți km toată vara și am scris două lucrări.
Un chimist: Eu am stat toată vara închis în cei 40 m^2 ai laboratorului

și am scris 4 lucrări.

Moisil: Eu am stat toată vara întins pe pat și am elaborat Teoria mecanismelor automate.

- - Domnule profesor, credeți în vise?
 - Sigur, dragă! Să vezi: acu câtăva vreme am visat că devenisem academician, că eram în aulă și prezidam o ședință. Și când m-am trezit, într-adevar eram academician, eram în aulă și prezidam o ședință.
- Despre un matematician: Este mare în matematică, prin erorile pe care le face.
- Un prieten îi spune într-o zi:
 - Matematica asta pe care o predici tu, m-am saturat de ea până peste gât.Moisil: Dar matematica se face de la gât în sus!
- În timpul unui curs profesorul începe să caute printre hârtiile pe care le avea pe masă. Nu găsește însemnările de care are nevoie, se oprește și spune:
 - Lăutarii cântă după ureche, muzicanții, după note. Eu mi-am uitat notele acasă.
- Cineva l-a întrebat: ” *Credeți că e potrivit ca un profesor să facă glume la cursuri?* ”. Profesorul Moisil a răspuns: ” *Știința nu e tristă, decât pentru unii.* ”
- Explicând principiul recursivității:
 - Ești de acord că orice om are dreptul la un pahar de vin?
 - Da.
 - Bei paharul, îl pui jos. Ești alt om. Și cum orice om are dreptul la un pahar de vin . . . și așa mai departe.
- Profesorul Moisil, la 65 de ani, după ce și-a scrântit piciorul: *Știam că la vârsta mea te scrântești la cap, nu la picior.*
- Moisil, către un meteorolog:
 - Cu ce probabilitate dați prognoza timpului?
 - Cu cel mult 40%, domnule profesor.
 - Atunci de ce nu spuneți pe dos, că aveți șanse de 60%!

- La o ședință în care factorii politici discutau despre unificarea diverselor departamente, profesorul Moisil intervine cu vocea sa inconfundabilă:
 - Este o idee foarte bună. Ca urmare, propun ca geometria să se unească cu geografia și cu geologia, iar ca președinte îl propun pe Geo Barton. (notă: un actor cunoscut în acea perioadă).
- O reportera spune la un moment dat, în cursul unui interviu:
 - Știți că adevărul supără!
 - Moisil: Pe mine o teoremă de matematică nu m-a supărat niciodată.
- - Îl cunosc bine pe cutare.
 - Moisil: E bine să cunoști bine pe cineva. Dacă-l cunoști foarte bine, e rău.

Prof. Dr. Adrian Atanasiu
Universitatea București